

شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی - ترویجی مراکز خدمات جهاد کشاورزی (مطالعه موردی: شهرستان آمل)

امیر احمدپور^{۱*} - مستانه علیزاده^۲ - هادی مؤمنی هلالی^۳

۱- استادیار ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری، ساری، ایران

۲- کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد ساری، ساری، ایران

۳- کارشناس ارشد ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری، ساری، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۸/۱۷ | صص: ۳۷-۴۹ | تاریخ تصویب: ۱۳۹۳/۰۶/۰۶

چکیده

هدف: هدف تحقیق حاضر، شناسایی عوامل مؤثر بر مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی- ترویجی مراکز خدمات جهاد کشاورزی در شهرستان آمل است تا در نتیجه بهبود سطح مشارکت آنان، بتوان در جهت تسهیل و تسریع فرایند توسعه کشاورزی و روستایی گام مثبتی برداشت.

روش: تحقیق حاضر به‌لحاظ هدف، کاربردی است و ماهیت توصیفی- همبستگی دارد. برای گردآوری اطلاعات، از مطالعات کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی استفاده شده است. ابزار تحقیق پرسشنامه است که روایی و پایایی آن با استفاده از نظرهای متخصصان و آزمون آلفای کرونباخ ($0/86 < 0/78$) مورد تأیید قرار گرفت. ۶۷۴۸۸ نفر از زنان روستایی شهرستان آمل در استان مازندران، جامعه آماری تحقیق حاضر را شکل می‌دهند ($N=67488$) که براساس فرمول کوکران، ۳۸۴ نفر به‌عنوان نمونه با استفاده از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تناسبی انتخاب شدند ($n=384$). برای تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSS ۱۶ استفاده گردید.

یافته‌ها: نتایج توصیفی تحقیق نشان داد که میزان مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی- ترویجی در سطح خوبی قرار دارد. نتایج یافته‌های تحلیلی نیز نشان داد که بین سن، سطح تحصیلات، درآمد ماهیانه، میزان استفاده از منابع اطلاعاتی، ویژگی‌های اجتماعی، ویژگی‌های نگرشی و ویژگی‌های اقتصادی زنان روستایی با میزان مشارکت آن‌ها در برنامه‌های آموزشی- ترویجی، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. نتایج حاصل از رگرسیون چندگانه نیز نشان داد که ویژگی‌های اقتصادی، سطح تحصیلات، میزان درآمد، عوامل نگرشی، سن و میزان استفاده از منابع اطلاعاتی، ۳۷/۱۰٪ از تغییرات میزان مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی- ترویجی را تبیین می‌کنند.

محدودیت‌ها/ راهبردها: دسترسی به زنان روستایی و کسب اطلاعات مورد نیاز، عمده‌ترین چالش تحقیق حاضر هستند.

راهکارهای عملی: با توجه به نتایج تحقیق، انجام تجزیه و تحلیل جنسیتی با هدف ارائه اطلاعاتی در جهت روشن نمودن نقش و اهمیت آموزش زنان روستایی در توسعه پایدار کشاورزی و روستایی، ارتقای سطح تحصیلات زنان روستایی، بهبود نگرش زنان، و غیره می‌تواند در جهت مشارکت فزاینده زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی- ترویجی مؤثر باشد.

اصالت و ارزش: با توجه به سهم و نقش بنیادی زنان روستایی در توسعه کشاورزی و روستایی، به‌ویژه در مناطق شمالی کشور، شناسایی عواملی که بر میزان مشارکت آنان در برنامه‌های آموزشی- ترویجی مراکز خدمات جهاد کشاورزی که تسهیل‌کننده فرایند توسعه بخش کشاورزی و روستایی می‌باشند، الزامی است.

کلیدواژه‌ها: مشارکت، برنامه‌های آموزشی- ترویجی، زنان روستایی، شهرستان آمل.

۱. مقدمه

۱.۱. طرح مسئله

زنان روستایی نقش و سهم قابل توجهی در فعالیتهای کشاورزی و روستایی، به‌ویژه در زمینه تولیدات کشاورزی دارند. آنان یکی از گروه‌های مؤثر در روستا هستند؛ به‌طوری‌که حدود ۴۰٪ از فعالیتهای انجام‌شده در زمینه صنایع دستی را انجام می‌دهند؛ اما بنابه دلایلی کمتر مورد توجه برنامه‌ریزان و دست‌اندرکاران مسائل توسعه روستایی واقع شده‌اند (میرزایی و شهیدی، ۱۳۸۶، ص. ۲). وندربین و هاوکینز (۱۹۸۸) اظهار می‌دارند که در بیشتر جوامع، زنان بیش از مردان کار می‌کنند؛ اما در محاسبات اقتصادی یا نقش آنان کم‌رنگ تلقی می‌شود یا اصلاً به حساب نمی‌آید و اهمیت تولیدی و اقتصادی کمتری دارند و اگر حقوق به‌حق زنان برای کار در خانه، کشاورزی، نگهداری، حمایت و پرورش اعضای خانواده یا مدیریت خانه لحاظ شود و آمار و ارقام در جهان آن را منعکس نمایند، سطح بازدهی ۲۵٪ تا ۳۰٪ افزایش خواهد یافت؛ از این رو است که امروزه، در اهداف توسعه روستایی، گروه‌های خاص روستایی مانند زنان به‌دلیل ویژگی‌های خاص خود، در مرکز توجه قرار دارند (غنیان، خانی، و قدیری معصوم، ۱۳۸۷، ص. ۱۲۱). برنامه‌های آموزشی- ترویجی باید فراهم‌کننده فرصتهایی برای زنان روستایی باشند تا همپای مردان از امکانات آموزشی بهره‌مند شوند؛ به اعتبارات مورد نیاز دست یابند؛ با مشاغل جدید آشنا شوند و در نهایت، جایگاه حقوقی خود را بیش‌ازپیش بشناسند (محبوبی، ۱۳۷۴، ص. ۲۴۷). آموزش زنان روستایی، افزون‌براینکه نیاز محسوس جامعه زنان روستایی به‌شمار می‌آید و سطح آگاهی‌های فنی زنان را بالا می‌برد، در بهبود آگاهی‌های فنی مردان روستایی نیز مفید است و وظیفه آموزشی مروجان را در امر آموزش بزرگسالان مرد آسان می‌نماید. این وضعیت در حالی است که به‌عقیده نانیلو و گادزما (۱۹۹۱)، باوجود نقش عمده زنان روستایی در تولیدات کشاورزی، جهت‌گیری آموزش‌های ترویجی بیشتر به‌سوی مردان است و از زنان روستایی غفلت شده است. فرض رایج این است که مردان بیشتر فعالیتهای کشاورزی را انجام می‌دهند؛ درحالی‌که مخصوصاً در کشورهای درحال توسعه، زنان روستایی نقش بسیار مهمی در اقتصاد روستایی ایفا می‌کنند. بنابر گزارش سوانسون^۳ (۱۹۹۰)، زنان روستایی تنها ۳۴٪ از خدمات آموزشی ترویج را دریافت می‌کنند و تنها ۵٪ از آن‌ها به‌طور مفید از برنامه‌های آموزشی- ترویجی استفاده می‌کنند. اوکری و دیویس^۴ (۲۰۰۹) نیز بیان می‌کنند که زنان روستایی از خدمات آموزشی-

ترویجی‌ای که در سراسر جهان، سازمان‌های کشاورزی ارائه می‌کنند، تنها ۵٪ را دریافت می‌کنند و اگر این نوع خدمات به‌اندازه مردان در اختیار آنان قرار می‌گرفت، موجب ۲۲٪ افزایش بهره‌وری در تولید محصولات کشاورزی می‌شد. کوهساریان، گلزایی، و نظری (۱۳۷۶) درباب اهمیت آموزش زنان روستایی بیان می‌کنند که دختران جوان روستایی زنان آینده کشور هستند که نقش‌های ارزنده‌ای را در آینده ایفا خواهند کرد و برای ایفای نقش‌های خود در جنبه‌های مختلف نیاز به آگاهی، دانش و مهارت دارند؛ بنابراین، لازم است برای دست-یابی آنان به این موارد برنامه‌ریزی‌هایی انجام شود. یکی از کارهای لازم برای افزایش آگاهی، دانش و کارآیی آنان آموزش است؛ زیرا، با آموزش از طرفی، می‌توان دانسته‌ها و اندوخته‌های قبلی آنان را تقویت کرد و از طرف دیگر، آنان را با دستاوردهای جدید علمی و فنی آشنا ساخت. برای توضیح اینکه چرا زنان روستایی نتوانسته‌اند از برنامه‌های آموزشی- ترویجی بهره‌گیرند، دلایل بسیاری وجود دارند که دامنه آن‌ها از شیوه جدول‌بندی زمانی نشست‌ها، گردهم‌آیی‌ها و نمایشگاه‌های ترویجی و نیز نبود دسترسی و نامناسب بودن مکان آن‌ها برای زنان شروع می‌شود و تا تبعیض در استخدام کارکنان ترویجی (غالباً مردان) گسترش می‌یابد؛ به‌این ترتیب، عوامل گسترده‌ای که به‌طور عمقی، در طبیعت جنسی، فرهنگ و جامعه وارد شده‌اند، از شرکت زنان در آموزش کشاورزی رسمی و آموزش ترویجی غیررسمی جلوگیری می‌کنند. فرصت آموزشی نابرابر برای زنان سبب مشارکت نابرابر آن‌ها در برنامه‌های ترویجی می‌شود (شاه‌پسند، ۱۳۷۷، ص. ۶۰). براساس نتایج تحقیق علی‌بیگی، زرافشانی، و اولایی (۱۳۸۶)، در ایران فقط ۱۰٪ از زنان از دوره‌های آموزشی- ترویجی بهره‌می‌برند؛ درحالی‌که این رقم برای مردان تقریباً سه برابر است. این وضعیت در بسیاری از نقاط ایران نیز حاکی از این امر است؛ به‌طوری‌که گزارش مدیریت ترویج جهاد کشاورزی شهرستان آمل در سال ۱۳۹۱ نشان می‌دهد که شرکت کشاورزان مرد در برنامه‌های آموزشی- ترویجی بیشتر از زنان روستایی است.

با توجه به مباحث مطرح‌شده مبنی بر اهمیت نقش و سهم زنان در جامعه روستایی و ضرورت افزایش سطح دانش و مهارت آن‌ها، هدف اصلی تحقیق حاضر بررسی و تعیین میزان مشارکت زنان روستایی شهرستان آمل در برنامه‌های آموزشی- ترویجی و شناسایی مهم‌ترین عوامل مؤثر بر مشارکت آنان در این برنامه‌ها است تا با شناخت این عوامل بتوان در جهت رفع موانع، تقویت و توسعه مشارکت آنان اقدام نمود. اهداف فرعی تحقیق عبارت‌اند از:

۱. توصیف ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان؛
۲. بررسی میزان استفاده پاسخ‌گویان از منابع اطلاعاتی؛

وثوقی و یوسفی‌آقابین (۱۳۸۴) در پژوهشی به بررسی عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر بر مشارکت اجتماعی زنان روستایی در فرایند توسعه، در روستای آگکند شهرستان میانه پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که میانگین مشارکت اجتماعی زنان روستایی، سطح پایینی داشته است و فقط ۴٪ از پاسخ‌گویان، مشارکت اجتماعی زیادی داشته‌اند. براساس تحلیل‌های آماری انجام‌شده، وجود رابطه بین مشارکت اجتماعی زنان روستایی با متغیرهای نگرش زنان نسبت به خود (عوامل درونی)، سن، تحصیلات (عوامل زمینه‌ای)، میزان دسترسی آن‌ها به مراکز شهری و همچنین، وسایل ارتباط جمعی (عوامل ساختاری) تأیید شده است.

میرترابی، حجازی، و حسینی (۱۳۸۹) پژوهشی را با عنوان «عوامل‌های ارتباطی تأثیرگذار بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی بخش آسارا، کرج» انجام داده‌اند. نتایج به‌دست‌آمده از تحلیل رگرسیون به روش گام‌به‌گام نشان داد که منابع و داده‌های سازمانی و منابع ارتباط جمعی، در مجموع ۳۲/۶٪ از واریانس متغیر وابسته مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت را تبیین نموده‌اند.

میرترابی، حجازی، و حسینی (۱۳۹۱) پژوهشی را با عنوان «بررسی تأثیر ویژگی‌های فردی و خانوادگی زنان روستایی بر انگیزه مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های کشاورزی» انجام داده‌اند. نتایج آزمون رگرسیون چندگانه نشان داد که متغیرهای استفاده از منابع اطلاعاتی، استفاده از فناوری‌های کشاورزی و میزان تحصیلات، توانایی تبیین ۲۵/۶٪ از تغییرات میزان انگیزه مشارکت زنان روستایی را در فعالیت‌های کشاورزی داشتند.

قنبری، حجازیان، انصاری، و کیانی (۱۳۹۱) در پژوهشی با عنوان «شناسایی عوامل و موانع مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی» نشان دادند که زنان روستایی در امور اجتماعی و اقتصادی مشارکت زیادی دارند؛ به‌گونه‌ای که از حیث تعامل اجتماعی، تقریباً ۲۵٪ از زنان در تصمیم‌گیری‌های مجامع و تشکل‌ها دارای نقش مؤثری بوده‌اند. در بعد اقتصادی، بیش از ۵۰٪ از زنان روستایی مورد مطالعه، در امور زراعی، دامداری، پرورش ماکیان و ماهیان مشارکت داشتند. میانگین مشارکت زنان با استفاده از روش t تک‌نمونه‌ای، برابر با ۳/۱ است که نشان‌دهنده سطح مشارکت متوسط تا زیاد است. همچنین، نتایج نشان داد که بین بعد خانوار و سن با میزان مشارکت رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد.

اعظمی و سروش‌مهر (۱۳۸۹) در پژوهشی به بررسی تأثیر متغیرهای فردی و اقتصادی زنان روستایی در مشارکت آنان در

۳. بررسی میزان مشارکت اجتماعی پاسخ‌گویان؛

۴. بررسی نگرش پاسخ‌گویان نسبت به برنامه‌های آموزشی- ترویجی؛

۵. بررسی میزان ویژگی‌های اقتصادی پاسخ‌گویان؛

۶. بررسی میزان ویژگی‌های شخصیتی پاسخ‌گویان.

۲.۱. پیشینه نظری تحقیق

احمدوند و شریف‌زاده (۱۳۹۰) پژوهشی را با عنوان «تعیین-کننده‌های مشارکت اجتماعی زنان روستایی (مطالعه موردی شهرستان بویراحمد)» انجام داده‌اند. یافته‌ها نشان داد که مشارکت اجتماعی زنان روستایی مورد مطالعه در حد متوسط بود. همچنین، نتایج بیانگر وجود رابطه معنی‌دار متغیرهای سن، سرمایه اجتماعی، نگرش به مشارکت، سطح تحصیلات، تماس با منابع اطلاعاتی، سطح اطلاعات و آگاهی و اشتغال در خارج از منزل با مشارکت اجتماعی زنان روستایی بودند. یافته‌های حاصل از رگرسیون نیز نشان داد که الگوی نظری پژوهش توانایی پیش‌بینی بیش از ۳۷٪ از تغییرات در مشارکت اجتماعی زنان را داشته است و متغیرهای سن، بعد خانوار، سرمایه اجتماعی، سطح تحصیلات، سطح آگاهی و اطلاعات و اشتغال در خارج از منزل، از مهم‌ترین تعیین‌کننده‌های مشارکت اجتماعی زنان روستایی بوده‌اند.

روستا و تاجریزی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «عوامل مؤثر بر مشارکت زنان روستایی در تعاونی‌های تولیدی»، به بررسی مشارکت زنان در تعاونی‌های تولیدی در استان خراسان جنوبی در سال ۱۳۸۶ پرداخته‌اند. نتایج تحلیل همبستگی نشان داد که بین عوامل اقتصادی، اجتماعی و سازمانی- عملکردی تعاونی‌ها و میزان مشارکت زنان روستایی در فعالیت، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. همچنین، بین میزان وابستگی زنان روستایی به همسرانشان و میزان مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های تعاونی، رابطه منفی معنی‌داری مشاهده شده است. نتایج آزمون مقایسه میانگین تی- استیودنت نشان داد که بین مشارکت زنان روستایی سرپرست خانوار و زنان روستایی تحت تکلف، با ۹۹٪ اطمینان، تفاوت معنی‌داری وجود دارد.

میرزایی و شهیدی (۱۳۸۶) پژوهشی را با عنوان «بررسی عوامل مؤثر بر حضور زنان روستایی در فعالیت‌های آموزشی و ترویجی کشاورزی» انجام داده‌اند. نتایج نشان داد که سطح سواد، سن، تعداد اعضای خانوار و سایر عوامل اجتماعی، تأثیر معنی‌داری در میزان استقبال زنان روستایی از فعالیت‌های آموزشی- ترویجی داشته‌اند. همچنین، انجام فعالیت‌های ترویجی و شرکت در کلاس‌های آموزشی‌ای که متناسب با زمان انجام فعالیت‌های زراعی و باغی (سابقه کشاورزی) صورت می‌گرفته‌اند، موفق‌تر بوده و تعداد زنان روستایی بیشتری را به‌سوی انجام این فعالیت‌ها سوق داده است.

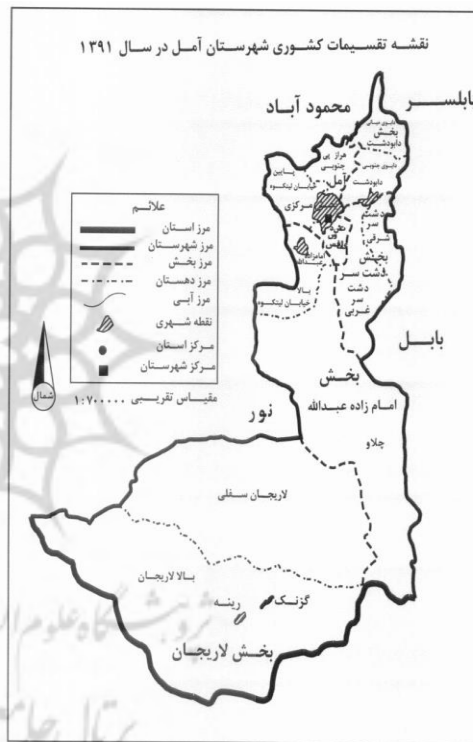
بابلسر و محمودآباد، از مشرق به شهرستان بابل، از جنوب به جاده هراز و استان تهران و از مغرب به شهرستان نور محدود است. براساس آخرین تقسیمات کشوری، شهرستان آمل از ۵ بخش و ۱۱ دهستان و ۳۵۳ آبادی تشکیل شده است. براساس سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۹۰، جمعیت شهرستان آمل برابر با ۳۷۰۷۷۴ نفر می‌باشد که از این تعداد، ۲۲۲۰۶۶ نفر شهری و ۱۴۸۷۰۸ نفر روستایی هستند. در این شهرستان، نسبت روستانشینی حدوداً ۴۰٪ درصد است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۲) که حدود ۴۵٪ از جمعیت روستانشینان را زنان تشکیل می‌دهند (مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان آمل، ۱۳۹۱).

تعاونی‌های تولید پرداختند. نتایج نشان داد که بین مشارکت زنان و مؤلفه‌های فردی-اقتصادی رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. ردی و اسمیت^۵ (۱۹۷۳) نیز در تحقیق خود نشان دادند که مشارکت زنان در فعالیت‌های داوطلبانه عموماً با تعداد فرزندان افزایش می‌یابد.

۲. روش‌شناسی تحقیق

۱.۱. قلمرو جغرافیایی تحقیق

شهرستان آمل با وسعتی حدود ۳۰۷۴ کیلومترمربع، در موقعیت جغرافیایی ۴۳ دقیقه و ۵۱ درجه طول شرقی و ۳۶ دقیقه و ۳۵ درجه عرض شمالی قرار گرفته است که حدود اربعه آن از شمال به

شکل ۱- موقعیت نسبی استان مازندران و شهرستان آمل

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۲

تعداد واحدهای بهره‌برداری کشاورزی شهرستان آمل، طیور خانگی بیشترین واحدهای بهره‌برداری را به خود درمجموع ۸۰۵۴۶ واحد است. در این میان، زراعت و پرورش اختصاص داده‌اند (جدول ۱):

جدول ۱ - آمار واحدهای بهره‌برداری کشاورزی شهرستان آمل

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۲

بهره‌برداری‌های کشاورزی شهرستان برحسب نوع فعالیت	زراعت	باغبانی	تولید گلخانه‌ای	پرورش طیور خانگی	پرورش زنبور عسل	پرورش دام بزرگ	پرورش دام کوچک	پرورش کرم ابریشم	مجموع
واحد	۲۵۲۰۲	۱۹۷۴۶	۵۹۰	۲۴۴۱۱	۱۶۳	۷۶۱۱	۲۸۲۱	۲	۸۰۵۴۶

۲.۲. روش تحقیق

تحقیق حاضر براساس هدف، از نوع کاربردی و از نظر روش، کمی و به صورت توصیفی (غیرآزمایشی) و پیمایشی است. در این پژوهش، جامعه آماری همه زنان روستایی ساکن در روستاهای تابعه شهرستان آمل هستند که ۶۷۴۸۸ نفر می‌باشند ($N=67488$) که از این میان، ۳۸۴ نفر به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای تناسبی، به عنوان نمونه آماری (احتمال بخش‌های شهرستان به عنوان طبقات نمونه‌گیری) (جدول ۲) با استفاده از فرمول کوکران انتخاب شدند ($n=384$). برای گردآوری داده‌ها و اطلاعات موردنظر، پرسشنامه‌ای چهار بخشی براساس مرور ادبیات پژوهش و نظرخواهی از صاحب‌نظران در این حوزه تهیه شد. بخش اول، به سنجش میزان مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی- ترویجی و استفاده آنان از این برنامه‌ها (۱۳ گویه) اختصاص داشت. بخش دوم، به بررسی ویژگی‌های اجتماعی (۱۱ گویه)، اقتصادی (۸ گویه)، نگرشی (۶ گویه) و شخصیتی (۱۵ گویه) زنان روستایی پرداخت. بخش سوم، به بررسی میزان استفاده آنان از منابع اطلاعاتی (۱۰ گویه) اختصاص داشت. شایان ذکر است که برای سنجش بخش‌های پرسشنامه به استثنای بخش نگرشی (از کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) از طیف لیکرت شش قسمتی در دامنه هیچ تا خیلی زیاد استفاده شده است. بخش چهارم نیز به بررسی ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان اختصاص داشت. برای تعیین روایی پرسشنامه، چندین نسخه از آن در اختیار گروهی از متخصصان شامل اساتید علوم ترویج و آموزش کشاورزی و نیز تعدادی از کارشناسان کشاورزی شهرستان آمل قرار داده شد و اصلاحات لازم برحسب پیشنهادهاى آن‌ها صورت گرفت. برای تعیین ضریب اعتبار، ۳۰ پرسشنامه، خارج از پاسخ‌گویان حجم نمونه توزیع گردید. پس از جمع‌آوری پرسشنامه‌های ذکر شده، داده‌ها وارد کامپیوتر شد و با استفاده از آزمون آلفای کرونباخ، اعتبار پرسشنامه بین ۰/۷۸ تا ۰/۸۶ به دست آمد.

جدول ۲- تعداد نمونه آماری از هر یک از بخش‌ها (واحد: نفر)

مأخذ: مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان آمل، ۱۳۹۱

ردیف	بخش‌های شهرستان	تعداد زنان روستایی	تعداد نمونه
۱	امامزاده عبدالله	۵۱۲۵	۲۹
۲	لاریجان	۲۸۰۵	۱۶
۳	دابودشت	۱۶۳۸۹	۹۴
۴	مرکزی	۲۴۸۸۴	۱۴۱
۵	دشت سر	۱۸۲۸۵	۱۰۴
	مجموع	۶۷۴۸۸	۳۸۴

۳.۲. متغیرهای تحقیق

متغیرهای مورد استفاده در تحقیق، براساس مرور ادبیات و بررسی تحقیقات داخلی و خارجی استخراج شده‌اند که به صورت مختصر در جدول (۳) ارائه گردیده‌اند:

جدول ۳- متغیرهای مورد آزمون در تحقیق با هدف بررسی عوامل مؤثر بر مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی- ترویجی

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

متغیر (عامل)	محققان
سن	احمدوند و شریفزاده، ۱۳۹۰؛ میرزایی و شهیدی، ۱۳۸۶؛ وثوقی و یوسفی‌آقابین، ۱۳۸۴؛ قنبری و همکاران، ۱۳۹۱؛ اعظمی و سروش‌مهر، ۱۳۸۹
تعداد اعضای خانواده	میرترابی و همکاران، ۱۳۹۱؛ ردی و اسمیت، ۱۹۷۳؛ احمدوند و شریفزاده، ۱۳۹۰؛ قنبری و همکاران، ۱۳۹۱؛ اعظمی و سروش‌مهر، ۱۳۸۹
سطح تحصیلات	احمدوند و شریفزاده، ۱۳۹۰؛ میرزایی و شهیدی، ۱۳۸۶؛ وثوقی و یوسفی‌آقابین، ۱۳۸۴؛ میرترابی و همکاران، ۱۳۹۱؛ اعظمی و سروش‌مهر، ۱۳۸۹
درآمد ماهیانه	میرترابی و همکاران، ۱۳۹۱؛ اعظمی و سروش‌مهر، ۱۳۸۹
میزان استفاده از منابع اطلاعاتی	احمدوند و شریفزاده، ۱۳۹۰؛ میرترابی و همکاران، ۱۳۸۹؛ میرترابی و همکاران، ۱۳۹۱؛ وثوقی و یوسفی- آقابین، ۱۳۸۴
ویژگی‌های اجتماعی	احمدوند و شریفزاده، ۱۳۹۰؛ روستا و تاجریری، ۱۳۸۹؛ میرزایی و شهیدی، ۱۳۸۶؛ قنبری و همکاران، ۱۳۹۱
نگرش به مشارکت	احمدوند و شریفزاده، ۱۳۹۰
ویژگی‌های اقتصادی	احمدوند و شریفزاده، ۱۳۹۰؛ روستا و تاجریری، ۱۳۸۹؛ قنبری و همکاران، ۱۳۹۱؛ اعظمی و سروش- مهر، ۱۳۸۹
سابقه کشاورزی	میرزایی و شهیدی، ۱۳۸۶
وضعیت مالکیت	قنبری و همکاران، ۱۳۹۱
عوامل شخصیتی	وثوقی و یوسفی‌آقابین، ۱۳۸۴

۳. مبانی نظری تحقیق

۱.۳. مشارکت

مشارکت به‌عنوان کلیدی‌ترین عنصر دست‌یابی به اهداف عمران روستایی، از اهمیت خاصی برخوردار است. مشارکت حالتی است که افراد در آن، به‌طور ارادی، آگاهانه، با میل و رضایت خود و بدون هیچ‌گونه اجبار، در برخی از برنامه‌ها شرکت می‌کنند و همکاری آنان از مرحله تصمیم‌گیری تا اجرا، نظارت و ارزش‌یابی ادامه می‌یابد (کوهی، ۱۳۸۳، ص. ۳۴).

مشارکت واقعی فرایندی است که افراد مشارکت‌کننده در آن، برای رسیدن به یک هدف مشترک، درمورد موضوعی که با زندگی فرد یا گروه پیوند دارد، درکنار احترام به باورهای یکدیگر، با هم همکاری می‌کنند. این نوع مشارکت که تجربه‌های افراد نقشی بسیار ارزنده در آن دارند، افزون بر پدیدآوردن هم‌افزایی در تصمیم‌گیری، موجب توانمندسازی و خودیاری زنان روستایی می‌شود.

۳.۲. جایگاه زنان و مشارکت در فعالیت‌ها و برنامه‌های کشاورزی و روستایی

زنان روستایی به‌عنوان نیمی از جمعیت روستایی، نقش بارزی در انجام فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی دارند. آنان نیروی عمده برای ایجاد تحول و منبعی بالقوه برای پیشبرد اقتصاد روستایی و افزایش هرچه‌بیشتر نرخ رشد تولیدات کشاورزی و غذایی هستند. رسیدن به توسعه پایدار روستایی توجه بیشتر به زنان را که دوشادوش و همپای مردان در فعالیت‌های اقتصادی و اجتماعی مشارکتی فعالانه دارند، می‌طلبد (آگهی، ۱۳۸۴، ص. ۵۳).

نیک‌خلق (۱۳۷۹) در بررسی وضعیت زنان روستایی در ایران نشان می‌دهد که زنان روستایی علاوه بر مشارکت در بخش کشاورزی و صنایع روستایی، در بخش خدمات روستایی نیز از گذشته نقش فعال و چشمگیری داشته‌اند. تقسیم کار همیشه طوری انجام شده است که بیشترین وظایف خدماتی بر دوش زنان بوده است. ارزش کار زنان در روستاها نه تنها از کار خدماتی مردان کمتر نیست، بلکه در بسیاری از موارد بیشتر است؛ زیرا، انجام کار کشاورزی و دامداری وابسته به آماده‌شدن شرایط زندگی به‌دست زنان روستایی است. در اغلب نقاط ایران، زنان مطابق با سنت‌های جامعه خود به کارهای هنری دستی می‌پردازند. از دوختن لباس و بافتن پوشاک پشمی که گاهی نخ و رنگ آن را نیز خود تهیه می‌کنند تا بافتن حصیر، گلیم، جاجیم و فرش، از جمله فعالیت‌های بارز آنان است. مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی-ترویجی موجب آگاهی آن‌ها در شناخت پروژه‌ها، طرح‌ها و کمک به آنان در اجرای برنامه‌های توسعه روستایی می‌شود و نیز در استمرار و تداوم بهینه برنامه‌های اجرا شده و بهره‌وری و نگهداری از نتایج و دستاوردهای آن‌ها تأثیر بسزایی دارد.

۳.۳. رسالت و اهداف مراکز خدمات جهاد کشاورزی

مراکز خدمات جهاد کشاورزی مجموعه‌هایی هستند که امکان انتقال دانش عمومی، فنی و تبادل اطلاعات ترویجی را برای ایجاد زمینه‌های مشارکت و تسریع در ارائه خدمات آموزشی-ترویجی، تحقیقی و مشاوره فنی، برای تولیدکنندگان و بهره‌برداران بخش کشاورزی، از جمله زنان روستایی مهیا می‌کنند. در سال‌های اخیر،

اهدافی همچون ایجاد زمینه‌های لازم برای تحقق همه مأموریت‌ها و وظایف وزارت جهاد کشاورزی در کانون‌های تولید و محیط‌های روستایی، توسعه منابع انسانی بخش کشاورزی و بهبود دانش، بینش و مهارت تولیدکنندگان و بهره‌برداران (شامل مردان و زنان) و ارتقای بهره‌وری فعالیت‌های کشاورزی و دستیابی به توسعه پایدار در سطح مزرعه، کانون‌های تولید و حوزه‌های آبخیز و همچنین، تقویت و تعمیم ارتباط مستقیم با بهره‌برداران، شناخت توانمندی‌ها و رفع مشکلات کشاورزان با هدف افزایش ارزش افزوده در حوزه‌های تحت پوشش محقق می‌شود (سازمان جهاد کشاورزی هرمزگان، ۱۳۸۷). در این راستا، برای بهبود و ارتقای کمی و کیفی سطح دانش، مهارت و توانمندی‌های زنان روستایی با توجه به سیر فزاینده و پرشتاب تحولات و پیشرفت‌های جدید، بایستی اطلاعات لازم به آن‌ها ارائه شود تا از این طریق بتوانند توانایی‌های لازم را برای بهبود وضعیت زندگی، رفاه و آسایش خود و خانواده‌شان کسب کنند (مهربانیان و مؤذنی، ۱۳۸۶، صص. ۱۹۰-۱۸۹) و به تبع آن، اسباب تسریع فرایند توسعه پایدار کشاورزی و روستایی را فراهم کنند؛ بنابراین، مسئله مشارکت زنان روستایی هم‌زمان با مشارکت فراگیر سایر اقشار و لایه‌های روستایی در برنامه‌های توسعه روستایی، به‌طور عام و برنامه‌ها و آموزش‌های ترویجی به‌طور خاص، مورد توجه سازمان‌ها و نهادها از جمله مراکز خدمات جهاد کشاورزی قرار گرفته است.

۴. یافته‌ها

۴.۱. ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان

میانگین سنی پاسخ‌گویان، ۴۲ سال با انحراف معیار ۱۰ سال است که بیشترین آنان (۱۷۳ یا ۴۵/۰۵٪) در گروه سنی ۵۰-۳۱ سال قرار دارند. بیشتر پاسخ‌گویان سطح تحصیلات خویش را سوم راهنمایی (۹۹ یا ۲۵/۸۰٪) بیان نمودند. این وضعیت در حالی است که سطوح تحصیلی کاردانی (۸۵ یا ۲۲/۱۰٪) و دیپلم (۸۲ یا ۲۱/۴۰٪) در رتبه‌های بعدی قرار داشتند. میانگین تعداد اعضای خانواده پاسخ‌گویان ۴ نفر است که این تعداد از ۲ نفر تا ۸ نفر متغیر است. میانگین سابقه کشاورزی پاسخ‌گویان ۱۲ سال است که بیشترین آنان (۱۸۲ یا ۴۷/۴۰٪) فاقد هرگونه سابقه کشاورزی می‌باشند. میانگین درآمد ماهانه پاسخ‌گویان ۷۰۵ هزار تومان است که در دامنه ۳۰۰ هزار تومان تا ۱/۵۰۰/۰۰۰ تومان متغیر است. تقریباً ۶۰٪ از پاسخ‌گویان بیان داشتند که فاقد زمین زراعی می‌باشند (جدول ۴):

جدول ۴- ویژگی‌های فردی پاسخ‌گویان (n=۳۸۴)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

متغیر	سطوح متغیر	فراوانی	درصد	میانگین	انحراف معیار	کمینه	بیشینه
سن (سال)	-	-	-	۴۲/۳۳	۱۰/۱۲	۱۸	۵۸
سطح تحصیلات	بی‌سواد	۷	۱/۸	-	-	-	-
	ابتدایی	۵۷	۱۴/۸	-	-	-	-
	سیکل	۹۹	۲۵/۸	-	-	-	-
	دیپلم	۸۲	۲۱/۴	-	-	-	-
	کاردانی	۸۵	۲۲/۱	-	-	-	-
	کارشناسی و بالاتر	۵۴	۱۴	-	-	-	-
تعداد اعضای خانواده (نفر)	-	-	-	۴	۱/۳۷	۲	۸
سابقه کشاورزی (سال)	-	-	-	۱۲/۲۳	۸/۴۸	۰	۲۵
میزان درآمد ماهانه (ریال)	-	-	-	۷۰۵۰۰۰۰	۱۵۴۰۰۰۰/۴۷	۳۰۰۰۰۰۰	۱۵۰۰۰۰۰۰
وضعیت مالکیت زمین	بلی	۱۴۶	۳۸	-	-	-	-
	خیر	۲۳۸	۶۲	-	-	-	-

۲.۴. میزان استفاده پاسخ‌گویان از منابع اطلاعاتی

همسایگان (CV=۲۹/۲۶) و تعاونی‌های زنان روستایی (CV=۳۶/۱۳)، بیشترین و برشور (CV=۵۷/۸۴)، اینترنت (CV=۵۶/۱۱) و رایانه (CV=۵۵/۶۰)، کمترین منابع اطلاعاتی مورد استفاده پاسخ‌گویان هستند:

این متغیر با ۱۰ گویه دارای طیف لیکرت از پاسخ‌گویان سؤال شد که داده‌های به‌دست‌آمده در قالب جدول (۵) نشان داده شده‌اند. نتایج این جدول نشان می‌دهد که تلویزیون (CV=۱۶/۷۴)،

جدول ۵- رتبه‌بندی میزان استفاده پاسخ‌گویان از منابع اطلاعاتی (n=۳۸۴)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای*	گویه‌ها
۱	۱۶/۷۴	۰/۷۵	۴/۴۸	تلویزیون
۲	۲۹/۲۶	۱/۱۵	۳/۹۳	همسایگان
۳	۳۶/۱۳	۱/۲۵	۳/۴۶	تعاونی‌های زنان روستایی
۴	۴۱/۴۲	۱/۲۸	۳/۰۹	ماهواره
۵	۴۳/۱۱	۱/۱۹	۲/۷۶	رادیو
۶	۴۳/۳۶	۱/۱۱	۲/۵۶	روزنامه و مجلات
۷	۴۵/۵۲	۱/۲۷	۲/۷۹	کتاب
۸	۵۵/۶۰	۱/۳۹	۲/۵۰	رایانه
۹	۵۶/۱۱	۱/۲۴	۲/۲۱	اینترنت
۱۰	۵۷/۸۴	۱/۰۷	۱/۸۵	برشور

* ۰=هیچ؛ ۱=خیلی کم؛ ۲=کم؛ ۳=متوسط؛ ۴=زیاد؛ ۵=خیلی زیاد

۳.۴. میزان مشارکت اجتماعی پاسخ‌گویان

روستایی (CV=۲۸/۴۲)، بیشترین و فعالیت‌های مربوط به پایگاه بسیج (CV=۵۹/۰۱)، فعالیت‌های مربوط به کتابخانه (CV=۵۲/۶۶) و انجمن اولیای مدرسه (CV=۵۰/۱۶)، کمترین میزان مشارکت اجتماعی پاسخ‌گویان هستند:

این متغیر با ۱۱ گویه دارای طیف لیکرت از پاسخ‌گویان سؤال شد که داده‌های به‌دست‌آمده در قالب جدول (۶) نشان داده شده‌اند. نتایج این جدول نشان می‌دهد که مراسم عزاداری و عروسی (CV=۱۹/۱۶)، انتخابات (CV=۲۳/۱۷) و شرکت‌های تعاونی

جدول ۶- رتبه‌بندی میزان مشارکت اجتماعی پاسخ‌گویان (n=۳۸۴)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای*	گویه‌ها
۱	۱۹/۱۶	۰/۹۱	۴/۷۵	مراسم عزاداری و عروسی
۲	۲۳/۱۷	۰/۹۸	۴/۲۳	انتخابات
۳	۲۸/۴۲	۱/۱۰	۳/۸۷	شرکت تعاونی روستایی
۴	۲۸/۶۱	۱/۱۹	۴/۱۶	جلسات قرآنی روستا
۵	۳۰/۲۲	۱/۲۳	۴/۰۷	امور مساجد
۶	۳۱/۹۶	۱/۱۶	۳/۶۳	جلسات قرض‌الحسنه و تعاونی‌های روستایی
۷	۳۹/۴۴	۱/۲۷	۳/۲۲	کلاس‌های آموزش خانه‌داری و همسرداری
۸	۴۵/۶۲	۱/۲۵	۲/۷۴	دهیار و شوراهای روستا
۹	۵۰/۱۶	۱/۵۲	۳/۰۵	انجمن اولیای مدرسه
۱۰	۵۲/۶۶	۰/۹۹	۱/۸۸	فعالیت‌های مربوط به کتابخانه روستا
۱۱	۵۹/۰۱	۱/۳۱	۲/۲۲	فعالیت‌های مربوط به پایگاه بسیج روستا

* ۰=هیچ؛ ۱=خیلی کم؛ ۲=کم؛ ۳=متوسط؛ ۴=زیاد؛ ۵=خیلی زیاد

۴.۴. میزان نگرش پاسخ‌گویان نسبت به برنامه‌های

آموزشی-ترویجی

نتایج این جدول نشان می‌دهد پاسخ‌گویان معتقد هستند که شرکت در برنامه‌های آموزشی-ترویجی منجر به افزایش دانش و اطلاعات (CV=۱۲/۲۴)، افزایش مهارت (CV=۱۴/۲۵) و مشارکت در توسعه روستا (CV=۱۵/۳۸) می‌شود.

این متغیر با ۶ گویه دارای طیف لیکرت از پاسخ‌گویان سؤال شد که داده‌های به‌دست‌آمده در قالب جدول (۷) نشان داده شده‌اند.

جدول ۷- رتبه‌بندی نگرش پاسخ‌گویان نسبت به برنامه‌های آموزشی-ترویجی (n=۳۸۴)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای*	گویه‌ها
۱	۱۲/۲۴	۰/۴۸	۳/۹۲	افزایش دانش و اطلاعات زنان
۲	۱۴/۲۵	۰/۵۶	۳/۹۳	افزایش مهارت زنان
۳	۱۵/۳۸	۰/۵۸	۳/۷۷	مشارکت زنان در توسعه روستا
۴	۱۵/۵۵	۰/۶۵	۴/۱۸	بهبود اقتصاد خانه
۵	۱۸/۲۸	۰/۶۶	۳/۶۱	توسعه روستا و کشاورزی
۶	۱۹/۲۵	۰/۷۲	۳/۷۲	افزایش عملکرد زنان

* ۱=کاملاً مخالفم؛ ۲=مخالفم؛ ۳=بی‌نظرم؛ ۴=موافقم؛ ۵=کاملاً موافقم

۵. میزان ویژگی‌های اقتصادی پاسخ‌گویان

کشاورزی (CV=۳۶/۹۱)، فعالیت‌های خیاطی، آرایشگری و مغازه-داری (CV=۴۲/۱۶) و بازاریابی و فروش محصولات (CV=۴۷/۱۰) مشغول هستند:

این متغیر با ۸ گویه دارای طیف لیکرت از پاسخ‌گویان سؤال شد که داده‌های به‌دست‌آمده در قالب جدول (۸) نشان داده شده‌اند.

نتایج این جدول نشان می‌دهد که پاسخ‌گویان بیشتر به فعالیت‌های

جدول ۸- رتبه‌بندی میزان ویژگی‌های اقتصادی پاسخ‌گویان (n=۳۸۴)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای*	گویه‌ها
۱	۳۶/۹۱	۱/۳۴	۳/۶۳	فعالیت‌های کشاورزی
۲	۴۲/۱۶	۱/۲۹	۳/۰۶	فعالیت‌های خیاطی، آرایشگری، مغازه‌داری و ...
۳	۴۷/۱۰	۱/۳۸	۲/۹۳	بازاریابی و فروش محصولات
۴	۵۲/۳۶	۱/۴۳	۲/۶۸	انجام کارهای تولیدی (پرورش قارچ، زنبور عسل و دامداری)
۵	۵۲/۴۲	۱/۲۵	۲/۳۴	دریافت تسهیلات بانکی برای فعالیت‌های خوداشتغالی
۶	۵۷/۳۴	۱/۲۱	۲/۱۱	مشاغل خصوصی
۷	۵۷/۹۴	۱/۳۵	۲/۲۳	فعالیت‌های قالی‌بافی و صنایع دستی
۸	۶۵/۱۷	۱/۱۶	۱/۷۸	مشاغل دولتی و اداری

* ۰=هیچ؛ ۱=خیلی کم؛ ۲=کم؛ ۳=متوسط؛ ۴=زیاد؛ ۵=خیلی زیاد

۴.۶. میزان ویژگی‌های شخصیتی پاسخ‌گویان

میزان شجاعت در تصمیم‌گیری و مسئولیت‌پذیری ($CV=18/51$)، بیشترین و میزان کمال‌طلبی ($CV=24/93$)، میزان ریسک‌پذیری ($CV=23/53$) و میزان استقلال‌گرایی ($CV=23/29$)، کمترین ویژگی‌های شخصیتی پاسخ‌گویان هستند:

این متغیر با ۱۵ گویه دارای طیف لیکرت از پاسخ‌گویان سؤال شد که داده‌های به‌دست‌آمده در قالب جدول (۹) نشان داده شده‌اند. نتایج این جدول نشان می‌دهد که میزان اعتمادبه‌نفس ($CV=16/48$)، میزان توجه به نتیجه انجام کار ($CV=17/98$) و

جدول ۹- رتبه‌بندی میزان ویژگی‌های شخصیتی پاسخ‌گویان ($n=384$)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین رتبه‌ای*	گویه‌ها
۱	۱۶/۴۸	۰/۷۵	۴/۵۵	میزان اعتمادبه‌نفس
۲	۱۷/۹۸	۰/۸۲	۴/۵۶	میزان توجه به نتیجه انجام کار
۳	۱۸/۵۱	۰/۷۷	۴/۱۶	میزان شجاعت در تصمیم‌گیری و مسئولیت‌پذیری
۴	۱۸/۶۳	۰/۷۶	۴/۰۸	میزان توجه به نظارت و کنترل
۵	۱۸/۶۶	۰/۸۱	۴/۳۴	میزان تسلط بر خود
۶	۱۸/۹۶	۰/۸۴	۴/۴۳	میزان نوآوری و خلاقیت و ابتکار
۷	۱۹/۴۳	۰/۷۵	۳/۸۶	میزان خطرپذیری و اعتدال‌گرایی
۸	۱۹/۴۶	۰/۷۹	۴/۰۶	میزان تمرکز بر آینده‌نگری
۹	۱۹/۹۰	۰/۷۹	۳/۹۷	میزان توانایی در هماهنگ‌سازی منابع
۱۰	۲۰/۱۹	۰/۸۴	۴/۱۶	میزان انگیزه برای پیشرفت دائمی و سخت‌کوشی
۱۱	۲۱/۱۲	۰/۸۳	۳/۹۳	میزان فرصت‌شناسی
۱۲	۲۱/۳۹	۰/۸۶	۴/۰۲	میزان تجربه کاری و دانش فنی
۱۳	۲۳/۲۹	۰/۹۲	۳/۹۵	میزان استقلال‌گرایی
۱۴	۲۳/۵۳	۰/۸۸	۳/۷۴	میزان ریسک‌پذیری
۱۵	۲۴/۹۳	۰/۹۱	۳/۶۵	میزان کمال‌طلبی

*: ۰=هیچ؛ ۱=خیلی کم؛ ۲=کم؛ ۳=متوسط؛ ۴=زیاد؛ ۵=خیلی زیاد

۴.۷. میزان مشارکت پاسخ‌گویان در برنامه‌های آموزشی-ترویجی و استفاده آنان از این برنامه‌ها

$B = \text{Mean} \pm SD < B < \text{Mean}$: متوسط

$C = \text{Mean} < C < \text{Mean} + SD$: خوب

$D = \text{Mean} + SD < D$: عالی

نتایج جدول (۱۰) نشان می‌دهد که در برنامه‌های آموزشی-

ترویجی، ۳۸/۸۰٪ از پاسخ‌گویان دارای مشارکت در سطح خوب،

۲۹/۹۵٪ در سطح متوسط، ۱۷/۴۵٪ در سطح ضعیف و ۱۳/۸۰٪

دارای مشارکت در سطح عالی هستند:

برای توصیف کیفی متغیر مشارکت پاسخ‌گویان در برنامه‌های آموزشی-ترویجی، از روش فاصله انحراف معیار از میانگین استفاده شد. در این روش، نحوه تبدیل امتیازات کسب‌شده به چهار سطح، به‌صورت زیر برآورد شد:

$A = \text{Mean} \pm SD$: ضعیف

جدول ۱۰- طبقه‌بندی میزان مشارکت پاسخ‌گویان در برنامه‌های آموزشی-ترویجی ($n=384$)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

سطوح مشارکت	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
ضعیف	۶۷	۱۷/۴۵	۱۷/۴۵
متوسط	۱۱۵	۲۹/۹۵	۴۷/۴۰
خوب	۱۴۹	۳۸/۸۰	۸۶/۲۰
عالی	۵۳	۱۳/۸۰	۱۰۰
جمع	۳۸۴	۱۰۰	-

۴.۸. همبستگی بین متغیرهای مستقل تحقیق و میزان

مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی- ترویجی

با توجه به نتایج ضریب همبستگی مشخص گردید که بین عامل سطح تحصیلات زنان روستایی (همسو با یافته‌های تحقیقات احمدوند و شریف‌زاده، ۱۳۹۰ و وثوقی و یوسفی‌آقابین، ۱۳۸۴)، میزان درآمد ماهانه (همسو با یافته پژوهش میرترابی و همکاران، ۱۳۹۱)، میزان استفاده از منابع اطلاعاتی (همسو با یافته‌های تحقیقات میرترابی و همکاران، ۱۳۹۱؛ احمدوند و شریف‌زاده، ۱۳۹۰؛ وثوقی و یوسفی‌آقابین، ۱۳۸۴)، میزان ویژگی‌های اجتماعی (همسو با یافته‌های پژوهش‌های احمدوند و شریف‌زاده، ۱۳۹۰؛ روستا و تاجریری، ۱۳۸۹)، میزان نگرش (همسو با یافته تحقیق احمدوند و شریف‌زاده، ۱۳۹۰) و میزان ویژگی‌های اقتصادی (همسو با یافته‌های تحقیقات احمدوند و شریف‌زاده، ۱۳۹۰؛ اعظمی و

سروش‌مهر، ۱۳۸۹) زنان روستایی با میزان مشارکت آنان در برنامه‌های آموزشی- ترویجی، رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح ۰/۱ وجود دارد و بین متغیر سن زنان روستایی (هم‌راستا با یافته‌های تحقیقات احمدوند و شریف‌زاده، ۱۳۹۰؛ میرزایی و شهیدی، ۱۳۸۶؛ وثوقی و یوسفی‌آقابین، ۱۳۸۴؛ قنبری و همکاران، ۱۳۹۱) با میزان مشارکت آنان در برنامه‌های آموزشی- ترویجی، رابطه مثبت و معنی‌داری در سطح ۰/۵ وجود دارد؛ اما بین تعداد اعضای خانوار (همسو با یافته تحقیق احمدوند و شریف‌زاده، ۱۳۹۱ و مخالف با یافته‌های پژوهش‌های میرترابی و همکاران، ۱۳۹۱؛ ردی و اسمیت، ۱۹۷۳؛ قنبری و همکاران، ۱۳۹۱) و ویژگی‌های شخصیتی زنان روستایی با میزان مشارکت آنان در برنامه‌های آموزشی- ترویجی، رابطه معنی‌داری به‌دست نیامد (جدول ۱۱):

جدول ۱۱- همبستگی بین متغیرهای تحقیق و میزان مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های ترویجی (n=۳۸۴)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

متغیر	ضریب همبستگی	سطح معنی‌داری -	سطح (۰/۰۱)	سطح (۰/۰۵)	شدت همبستگی***
سن	۰/۰۹۱*	۰/۰۳۸	-	وجود همبستگی	ارتباط ناچیز
تعداد خانوار	۰/۰۷۲	۰/۰۷۹	-	نبود همبستگی	نبود همبستگی
سطح تحصیلات	۰/۳۵۹**	۰/۰۰۰	وجود همبستگی	-	ضعیف
درآمد ماهیانه	۰/۲۹۶**	۰/۰۰۰	وجود همبستگی	-	ضعیف
استفاده از منابع اطلاعاتی	۰/۲۸۹**	۰/۰۰۰	وجود همبستگی	-	ضعیف
ویژگی‌های اجتماعی	۰/۱۱۶*	۰/۰۲۳	وجود همبستگی	-	ضعیف
ویژگی‌های نگرشی	۰/۱۸۵**	۰/۰۰۰	وجود همبستگی	-	ضعیف
ویژگی‌های اقتصادی	۰/۴۸۵**	۰/۰۰۰	وجود همبستگی	-	متوسط
ویژگی‌های شخصیتی	۰/۰۱۸	۰/۷۱۹	-	نبود همبستگی	نبود همبستگی

*** شرح و توصیف شدت همبستگی (۲): ارتباط خیلی قوی = ۰/۷ و بالاتر؛ ارتباط نسبتاً قوی = ۰/۵۰ تا ۰/۶۹؛ ارتباط متوسط = ۰/۳۰ تا ۰/۴۹؛ ارتباط ضعیف = ۰/۱۰ تا ۰/۲۹؛ ارتباط ناچیز = ۰/۰۱ تا ۰/۰۹ (حیدری‌ساربان، ۱۳۹۱، ص. ۸۵)

۴.۹. تحلیل رگرسیون میزان مشارکت زنان روستایی در

برنامه‌های آموزشی- ترویجی

برای تبیین میزان تغییرات و تعیین معادله تخمین میزان مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی- ترویجی به‌عنوان متغیر ملاک با متغیرهای پیش‌بین، همبستگی تحلیل رگرسیون چندگانه به روش گام‌به‌گام به‌کار گرفته شد. پس از ورود همه متغیرهای مستقل معنی‌دار، متغیرهای «ویژگی‌های اقتصادی، سطح تحصیلات، میزان درآمد ماهانه، میزان نگرش نسبت به برنامه‌های آموزشی- ترویجی، سن و میزان استفاده از منابع اطلاعاتی» در معادله باقی ماندند. این متغیرها توانایی تبیین ۳۷/۱۰٪ از تغییرات

متغیر ملاک (میزان مشارکت) را دارا بودند. متغیر ویژگی‌های اقتصادی با داشتن بالاترین بتا (۰/۴۸۵)، سهم بیشتری در پیش‌بینی متغیر میزان مشارکت در برنامه‌های آموزشی- ترویجی نسبت به سایر متغیرها دارد (جدول ۱۲).

در پژوهش میرترابی و همکاران (۱۳۹۱)، نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که به‌ترتیب، استفاده از منابع اطلاعاتی، استفاده از فناوری‌های کشاورزی و سطح تحصیلات بهترین پیش-بین‌های مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های آموزشی- ترویجی می‌باشند. علاوه‌براین، در پژوهش احمدوند و شریف‌زاده (۱۳۹۰) نتایج تحلیل رگرسیون نشان می‌دهد که به‌ترتیب، سن، تعداد

۵. نتیجه‌گیری و ارائه پیشنهادها

مطابق با نتایج تحقیق در زمینه میزان استفاده از منابع اطلاعاتی، تلویزیون، همسایگان، تعاونی‌های زنان روستایی به ترتیب بالاترین اولویت را به خود اختصاص داده‌اند که بیانگر اهمیت و نقش مهم منابع اطلاعات جمعی و فردی و تشکل‌های روستایی در کسب اطلاعات از سوی زنان روستایی است. در بعد ویژگی‌های مشارکت اجتماعی نیز شرکت در مراسم عزاداری و عروسی و شرکت در انتخابات، به ترتیب بالاترین اولویت‌ها را از دیدگاه پاسخ‌گویان شرکت‌کننده در پژوهش به خود اختصاص داده‌اند. نتایج تجزیه و تحلیل در زمینه عوامل نگرشی نشان می‌دهد که پاسخ‌گویان معتقد هستند که شرکت در کلاس‌های آموزشی- ترویجی، به ترتیب اولویت موجب افزایش دانش و اطلاعات زنان و نیز موجب افزایش مهارت آنان می‌گردد که این نوع دیدگاه به نوبه خود می‌تواند زمینه مشارکت هرچه بیشتر زنان روستایی را در برنامه‌های آموزشی- ترویجی فراهم کند. در اولویت‌بندی ویژگی‌های اقتصادی، شرکت در فعالیت‌های کشاورزی و شرکت در فعالیت‌های خیاطی، آرایشگری و مغازه‌داری، به ترتیب بالاترین اولویت‌ها را از دیدگاه پاسخ‌گویان شرکت‌کننده در پژوهش به خود اختصاص داده‌اند. در زمینه ویژگی‌های شخصیتی، میزان اعتماد به نفس، میزان توجه به نتیجه انجام کار، میزان شجاعت در تصمیم‌گیری و مسئولیت‌پذیری، میزان توجه به نظارت و کنترل، میزان تسلط بر خود و میزان نوآوری و خلاقیت و ابتکار، به ترتیب از جمله عوامل دارای اولویت هستند. بهبود و تقویت این عوامل می‌تواند زمینه‌ساز مشارکت هرچه بیشتر آن‌ها در برنامه‌های آموزشی- ترویجی باشد. بررسی سطح مشارکت زنان روستایی نشان داد که ۸۲/۵۵٪ از پاسخ‌گویان، مشارکت خوب و زیادی در برنامه‌های آموزشی- ترویجی دارند.

نتایج ضریب همبستگی نشان داد که بین عامل سطح تحصیلات زنان روستایی و میزان مشارکت آن‌ها در برنامه‌های آموزشی- ترویجی، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد. به عبارت دیگر، هرچه زنان روستایی دارای سطح تحصیلات بالاتری باشند، میزان مشارکت آن‌ها در برنامه‌های آموزشی- ترویجی احتمالاً بیشتر خواهد بود. بین میزان استفاده از منابع اطلاعاتی و مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های آموزشی- ترویجی، رابطه مثبت و معنی‌داری مشاهده گردید؛ به طوری که دسترسی و استفاده بیشتر از منابع اطلاعاتی، نشان‌دهنده افزایش سطح مشارکت زنان در برنامه‌ها است. این ویژگی نشان‌دهنده اهمیت و لزوم توجه و اهتمام به دراختیارگذاشتن و سهولت دسترسی زنان به کانال‌ها و منابع

اعضای خانوار، عوامل اجتماعی و سطح تحصیلات زنان روستایی بهترین پیش‌بین‌های تعیین‌کننده مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های آموزشی- ترویجی هستند.

جدول ۱۲- ضرایب رگرسیون چندگانه گام به گام - متغیر وابسته:

میزان مشارکت (n= ۲۶۷)

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

متغیرهای مستقل	B	Beta	t	Sig
عدد ثابت	۱/۲۱۲	-	۸/۴۹۸	۰/۰۰۰
ویژگی‌های اقتصادی (X ₁)	۰/۰۷۲	۰/۴۸۵	۱۰/۸۳۰	۰/۰۰۰
سطح تحصیلات (X ₂)	۰/۱۳۱	۰/۲۳۵	۵/۴۲۶	۰/۰۰۰
میزان درآمد ماهانه (X ₃)	۰/۴۰۸	۰/۲۲۹	۵/۴۳۲	۰/۰۰۰
میزان نگرش نسبت به برنامه‌های آموزشی (X ₄)	۰/۰۴۰	۰/۱۲۸	۲/۷۸۷	۰/۰۰۶
سن (X ₅)	۰/۰۹۸	۰/۱۰۲	۲/۳۱۷	۰/۰۲۱
میزان استفاده از منابع اطلاعاتی (X ₆)	۰/۰۱۵	۰/۱۰۰	۲/۱۵۳	۰/۰۳۲

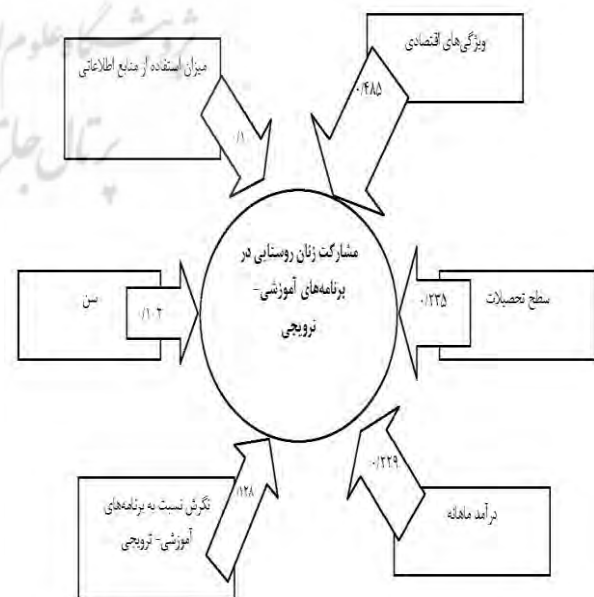
با توجه به اطلاعات به دست آمده و معنی‌دار بودن مدل نهایی رگرسیون در این تحقیق، برای برآورد معادله تخمین، با معادله زیر می‌توان میزان مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی- ترویجی را تخمین زد:

$$Y = 1/212 + 0/072(X1) + 0/131(X2) + 0/408(X3) + 0/040(X4) + 0/098(X5) + 0/015(X6)$$

$$Y = 1/212 + 0/072(X1) + 0/131(X2)$$

در نهایت، سهم نسبی هریک از عوامل مؤثر بر مشارکت زنان روستایی

در برنامه‌های آموزشی- ترویجی، مطابق شکل (۲) است:

شکل ۲- مدل عملیاتی تحقیق

مأخذ: یافته‌های پژوهش، ۱۳۹۲

اطلاعاتی فردی و جمعی در محیط روستایی است. نتایج تحقیق نشان داد که بین ویژگی‌های اجتماعی، نگرشی و ویژگی‌های اقتصادی زنان روستایی با میزان مشارکت آنان در برنامه‌های آموزشی- ترویجی، رابطه مثبت و معنی‌داری وجود دارد که نشان- دهنده بهبود مشارکت زنان روستایی در برنامه‌های آموزشی- ترویجی، در نتیجه تقویت هریک از عوامل اجتماعی، نگرشی و اقتصادی زنان روستایی است. وجود رابطه مثبت و معنی‌دار بین متغیر سن با میزان مشارکت آنان در برنامه‌های آموزشی- ترویجی نشان می‌دهد که با افزایش سن، سطح مشارکت بیشتر شده است. این مسئله تأمل‌برانگیز و موجب نگرانی است؛ زیرا، نشان‌دهنده حضور کمتر زنان جوان روستایی در این برنامه‌ها می‌باشد. به عبارت- دیگر، زنان مسن‌تر تمایل بیشتری برای مشارکت در برنامه‌های آموزشی- ترویجی دارند. این مسئله لزوم توجه به دختران و زنان روستایی را روشن می‌سازد.

نتایج تحلیل رگرسیون نشان داد که از بین عوامل مختلف، بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های آموزشی- ترویجی، به ترتیب ویژگی‌های اقتصادی، سطح تحصیلات، درآمد، نگرش، سن و میزان استفاده از منابع اطلاعاتی هستند که در مجموع، ۳۷/۱٪ از متغیر ملاک مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های آموزشی- ترویجی را تبیین می‌کنند. با توجه به یافته- های تحقیق، اقدامات زیر پیشنهاد می‌شوند:

➤ حمایت از فعالیت‌های اقتصادی و درآمدزای ویژه زنان روستایی، از قبیل راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک (در قالب طرح‌های

خوداشتغالی)، مشارکت‌دادن زنان در فعالیت‌های بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی؛ مانند سامان‌دهی به بازارهای محلی ویژه زنان به خصوص زنان جوان و دختران و همچنین، اقدام در جهت آموزش زنان روستایی برای کسب مهارت‌های حرفه‌ای؛ مانند خیاطی؛

➤ تشویق زنان به سوادآموزی یا ادامه تحصیل و اعطای مشوق‌ها یا تسهیلات ویژه با به‌کارگیری معلمان سوادآموزی، در قالب طرح‌های تعاملی بین سازمان نهضت سوادآموزی و سازمان جهاد کشاورزی در راستای برنامه‌های توسعه روستایی؛ مشارکت‌دادن زنان روستایی دارای تحصیلات بالا در امور روستا برای تشویق سایر افراد به ادامه تحصیل؛

➤ زمینه‌سازی و تشویق زنان روستایی به ویژه دختران، به مشارکت در انجام فعالیت‌های اجتماعی و فرهنگی روستایی در جهت تقویت روابط اجتماعی و سهولت تبادل اطلاعات از طریق روابط فردی، سهولت دسترسی به رسانه‌ها و منابع اطلاعاتی جمعیت از قبیل روزنامه برای تقویت زمینه اطلاعاتی و فرهنگی زنان با هدف زمینه- سازی فرایند مشارکت در برنامه‌ها.

یادداشت‌ها

1. Vanderben & Shuwkins
2. Nnonyele & Gadzama
3. Swanson
4. Okyere & Davis
5. Reddy & Smith
6. Interval of Standard Deviation from the Mean (ISDM)

کتابنامه

۱. آگهی، ح. (۱۳۸۴). نقش تعاونی‌ها در بهبود موفقیت زنان در فرایند توسعه. مجموعه مقالات منتخب کنفرانس تعاون، اشتغال و توسعه (صص. ۶۴-۵۱). یزد: دانشگاه یزد.
۲. احمدوند، م. و شریف‌زاده، م. (۱۳۹۰). تعیین‌کننده‌های مشارکت اجتماعی زنان روستایی (مورد مطالعه: شهرستان بویراحمد). مطالعات اجتماعی روان‌شناختی زنان، ۹(۳)، ۱۶۶-۱۳۹.
۳. اعظمی، م. و سروش‌مهر، ه. (۱۳۸۹). تأثیر متغیرهای فردی و اقتصادی زنان روستایی بر مشارکت آنان در تعاونی تولید. پژوهش‌های روستایی، ۱(۴)، ۱۷۹-۲۰۴.
۴. حیدری‌ساربان، و. (۱۳۹۱). عوامل مؤثر در میزان نگرش گندمکاران استان اردبیل به مدیریت خاک زراعی. مجله پژوهش‌های ترویج و آموزش کشاورزی، ۵(۳)، ۸۱-۹۰.
۵. روستا، ک. و تاجریزی، ا. (۱۳۸۹). عوامل مؤثر بر مشارکت زنان روستایی در تعاونی‌های تولیدی. مجله تعاون، ۲۱(۲)، ۱۱۰-۹۱.
۶. سازمان جهاد کشاورزی هرمزگان. (۱۳۸۷). گزارش از مرکز ترویج و خدمات جهاد کشاورزی ایسین بندرعباس. بازیابی در ۲۶ تیر ۱۳۹۳ از <http://www.hormozgan-agri-jahad.com/news.php?id=62>
۷. شاه‌پسند، م. (۱۳۷۷). ارتباط ترویج با زنان روستایی از دیدگاه عناصر ارتباط. جهاد، ۱۷(۲۰۴ و ۲۰۵)، ۶۳-۵۸.

۸. علی بیگی، ا. ح.، زرافشانی، ک.، و اولایی، س. (۱۳۸۶). تحلیل جنسیتی فعالیت‌های کشاورزی در روستاهای شهرستان کرمانشاه: توصیه‌هایی برای عاملان توسعه روستایی. *مطالعات زنان*، ۵(۲)، ۸۹-۱۱۱.
۹. غنیان، م.، خانی، ف.، و قدیری معصوم، م. (۱۳۸۷). نقش زنان روستایی در بهره‌برداری، حفاظت و احیای عرصه‌های طبیعی بیابانی (مطالعه موردی: استان خوزستان). *پژوهش زنان*، ۶(۱)، ۱۱۹-۱۳۵.
۱۰. قنبری، ی.، حجاریان، ا.، انصاری، ر.، و کیانی، ف. (۱۳۹۱). شناسایی عوامل و موانع مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های کشاورزی (مطالعه موردی: شهرستان فریدونشهر). *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی روستایی*، ۱(۲)، ۷۱-۸۷.
۱۱. کوهساریان، ک.، کلزایی، ص.، و نظری، ن. (۱۳۷۶). بررسی انواع آموزش‌های مطلوب و مناسب برای دختران جوان روستایی. *مجموعه مقالات سمینار تواناسازی دختران جوان روستایی در مشارکت‌های اجتماعی کردستان* (صص ۲۸۰-۲۴۶). سنجندج: دانشگاه کردستان.
۱۲. کوهی، ک. (۱۳۸۳). *سنجش میزان مشارکت اجتماعی و اقتصادی روستاییان در طرح‌های عمرانی و بررسی برخی از عوامل مؤثر بر آن* (مورد مطالعه: روستاهای شهرستان ورزقان) (پایان‌نامه کارشناسی ارشد منتشر نشده). دانشگاه تبریز، تبریز، ایران.
۱۳. محبوبی، م. (۱۳۷۴). زن و ترویج و آموزش و تکنولوژی: ضرورت شمول نظام آموزشی ترویج بر زنان روستایی. *اقتصاد کشاورزی و توسعه*، ۲(شماره ویژه)، ۲۵۱-۲۳۹.
۱۴. مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان آمل. (۱۳۹۱). *آمارنامه کشاورزی شهرستان آمل، آمل: دفتر طرح و برنامه مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان آمل*.
۱۵. مرکز آمار ایران. (۱۳۹۲). *سالنامه آماری مازندران ۱۳۹۱*. تهران: مرکز آمار ایران.
۱۶. مهربانیان، ا.، و مؤذنی، س. (۱۳۸۶). نقش زنان روستایی در بخش کشاورزی (مطالعه موردی آسیا). *جهاد*، ۲۴(۲۷۸)، ۱۹۵-۱۷۶.
۱۷. میرترابی، م.، حجازی، ی.، و حسینی، م. (۱۳۸۹). عامل‌های ارتباطی تأثیرگذار بر مشارکت زنان روستایی در فعالیت‌های پس از برداشت محصولات کشاورزی بخش آسارا، کرج. *فصلنامه علمی-پژوهشی زن و جامعه*، ۱(۴)، ۳۲-۱۹.
۱۸. میرترابی، م.، حجازی، ی.، و حسینی، م. (۱۳۹۱). بررسی تأثیر ویژگی‌های فردی و خانوادگی زنان روستایی بر انگیزه مشارکت آن‌ها در فعالیت‌های کشاورزی. *مطالعات روان‌شناختی زنان*، ۱۰(۳۰)، ۱۶۸-۱۴۹.
۱۹. میرزایی، م.، و شهیدی، ک. (۱۳۸۶). بررسی عوامل مؤثر بر حضور زنان روستایی در فعالیت‌های آموزشی و ترویجی کشاورزی (مطالعه موردی: شهرستان‌های بافت و زرنده استان کرمان). *توسعه و بهره‌وری*، ۲(۴/۳)، ۱۱-۲.
۲۰. نیک‌خلق، ع. ا. (۱۳۷۹). *جامعه‌شناسی روستایی*. تهران: انتشارات چاپخش.
۲۱. وثوقی، م.، و یوسفی‌آقابین، ا. (۱۳۸۴). پژوهشی جامعه‌شناختی در زمینه مشارکت اجتماعی زنان روستایی روستای آغکند شهرستان میانه. *نامه علوم اجتماعی*، ۱۱(۲۵)، ۲۲۴-۱۹۵.
22. Nnonyelu, C., & Gadzama, E. (1991). Effective roles for women in Nigerian agriculture support strategies. In FACU (Ed.), *Women in agriculture sup- program* (pp. 1-19). Ibadan: Federal Agriculture Coordinating Unite.
23. Okyere, K. A., & Davis, K. (2009). *Knowledge and innovation for agricul tural development*. IFPRI policy BrifeII. Washington, International Food Policy Research Institute.
24. Reddy, R., & Smith, D. (1973). Who particioates in voluntary action? *Journal of Extension*, 11(3), 17-23.
25. Swanson, B. E. (1990). *The current status of agricultural extension worldwide*. Report of the global consultation on agricultural extension, FAO, & Rome. Retrieved March 5, 2013, from <https://books.google.com/books?isbn=0821383523>
- Vanderben, A. W., & Shuwkins, S. (1988). *Agriculchral extention*. New York: John Wiley and Sons.

Identifying Factors Affecting the Rural Women's Participation in Educational-extension Programs of the Jihad-Agriculture Service Centers (Case Study: Amol County)

Amir Ahmadpour*¹ - Mastaneh Alizadeh² - Hadi Moumenihelali³

1- Assistant Prof., Department of Agricultural Extension and Education, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran.

2- MSc., in Agricultural Extension and Education, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran.

3- MSc., in Agricultural Extension and Education, Sari Branch, Islamic Azad University, Sari, Iran.

Received: 8 Nov 2013

Accepted: 28 Aug 2014

Abstract

Porpuse: This study aims to identify factors affecting rural women's participation in educational- extension programs of the Jihad- Agriculture service centers in Amol township, in order to be able to take positive steps in facilitating and accelerating the process of rural and agricultural development, as the result of the improvement in their level of participation.

Methodology: Considering the aims of the study, the present study is applied research and descriptive-correlational in nature. To collect data, library research and field survey were used. The data collection instrument used in this study was a questionnaire, which reliability and validity has been confirmed by the use of the Cronbach's alpha test ($86/0 > >78/0$) and the related experts' opinions. The research population consisted of 67,488 (N= 67488) rural women in Amol township; from which, based on Cochran formula, 384 subjects (N=384) were selected using proportional stratified sampling. SPSS₁₆ software was also used for data analysis.

Findings: Descriptive results of this study demonstrated that rural women's participation in educational-extension programs is on a good level. The analytical results showed that there is a significant positive relationship between rural women's age, education level, monthly income, the extent of information sources use, social characteristics, attitudinal characteristics, and economic characteristics on one hand; and the extent of their participation in educational-extension programs on the other hand. The results of multiple regression analysis also revealed that the economic characteristics, educational level, income level, attitudinal factors, age and the extent of using information sources, explain 37.10% of the variations in participation rates of rural women in educational-extension programs.

Research limitation: Access to rural women and gaining the needed information, were the major challenges in the present study.

Practical implications: According to the research results, conducting gender analysis to provide information in order to clarify the role and the significance of rural women's education in sustainable agriculture and rural development, educational promotion of rural women, improving women's attitudes and etc. can be considerably effective in increasing the participation of rural women in educational- extension programs.

Original/value: Considering the fundamental role of rural women in agricultural and rural development -especially in the northern regions of Iran-, identifying factors that affect the extent of their participation in educational-extension programs of Jihad-Agriculture service centers which facilitate agricultural and rural development, is so necessary.

Key words: Participation, educational-extension programs, rural women, Amol County.

How to cite this article:

Ahmadpour, A., Alizadeh, M. & Moumenihelali, H. (2015). Identifying factors affecting the rural women's participation in educational-extension programs of the Jihad-Agriculture service centers (Case study: Amol County). *Journal of Research & Rural Planning*, 3(8), 37-49.

URL <http://jrpp.um.ac.ir/index.php/RRP/article/view/26890>